

Năm 2049, Trung Quốc sẽ kỷ niệm 100 năm Cuộc cách mạng năm 1949, 100 năm thành lập nước Cộng hòa nhân dân Trung Hoa. Tại thời điểm đó, Trung Quốc có thể sẽ hoàn thành "Giấc mơ Trung Hoa", tức giành vị trí số 1 trên trường quốc tế. Để đạt được điều đó, những mục tiêu địa chính trị mà nước này nhắm tới là gì?

Năm 2049, Trung Quốc sẽ kỷ niệm 100 năm Cuộc cách mạng năm 1949, 100 năm thành lập nước Cộng hòa nhân dân Trung Hoa. Tại thời điểm đó, Trung Quốc

Có thể sẽ hoàn thành "Giấc mơ Trung Hoa", tức giành vị trí số 1 trên trường quốc tế, mục tiêu mà Chủ tịch Tập Cận Bình công bố khi ông trở thành Tổng Bí thư Đảng Cộng sản Trung Quốc cuối năm 2012. Ông đặt được điều đó, những mục tiêu địa chính trị mà nước này nhắm tới là gì?

Mục tiêu kiểm soát Vùng đất rìa?

"Vùng đất rìa" là một khái niệm được Spykman đưa ra vào năm 1942. Về mặt địa lý, vùng đất này bao gồm một vành đai liên tục từ Scandinavia đến bờ biển Trung Quốc. Trong cuốn sách "Địa lý học hòa bình" xuất bản năm 1944, Spykman viết: "Vùng đất rìa thuộc khu vực Á-Âu phải được xem như là một khu vực trung gian nằm giữa vùng đất trung tâm và các vùng biển ngoài vi. Vùng đất này có thể được ví như một vùng đệm xung đất rộng lớn giữa cộng đồng quốc gia biển và cộng đồng quốc gia đất liền." Trong cuốn sách "Vấn đề của châu Á và ảnh hưởng của nó đối với chính trị quốc tế" xuất bản năm 1900, nhà sử học Alfred Thayer Mahan đã đề cập đến một "địa điểm trung gian đã gây tranh cãi và còn tiếp tục gây tranh cãi", kéo dài từ Thổ Nhĩ Kỳ đến Mãn Châu (Trung Quốc).

Năm 1915, nhà nghiên cứu Trung Quốc James Fairgrieve đã nói về một "khu vực đông đúc", bao gồm "Phân Lan, Thụy Điển, Na Uy, Đan Mạch, Hà Lan, Bỉ, Luxemburg, Thổ Nhĩ Kỳ, Ba Lan, khu vực Balkan, Afghanistan, Vùng quốc gia Xiêm và Hàn Quốc". Một vài thập kỷ sau, trong cuốn sách "Địa lý và chính trị trong một thế giới chia rẽ" xuất bản năm 1963, nhà địa lý Saul Cohen lại miêu tả khu vực này như là "một khu vực rộng lớn có vị trí chiến lược do một số quốc gia có xung đột với nhau chi phối đóng và bởi một loạt quốc gia các lợi ích xung đột của các cộng đồng quốc gia lớn".

Những định nghĩa nói trên về khu vực này ít nhiều có sự tương đồng và lập luận cơ bản giống nhau. Bằng mọi giá, cần tránh sự gắn kết giữa Vùng đất rìa và Vùng đất trung tâm, hay một Vùng đất rìa bởi thế giới biển bởi một cộng đồng quốc gia, bởi như Spykman đã chỉ ra: "Ai thống trị Vùng đất rìa, người đó thống trị lục địa Á-Âu; Ai thống trị lục địa Á-Âu, người đó nắm giữ vận mệnh của thế giới trong tay." Tuy nhiên, việc một cộng đồng quốc gia biển kiểm soát Vùng đất rìa và các vùng biển không đồng nghĩa với việc kiểm soát Vùng đất trung tâm, mà có nghĩa là cộng đồng quốc gia biển đó không thể dùng Vùng đất trung tâm để chi phối thế giới. Do vậy, trong những thập kỷ gần đây các quốc gia nằm trong Vùng đất rìa bởi thế giới biển gia nhập phạm vi ảnh hưởng của cộng đồng quốc gia đất liền (Nga) và cộng đồng quốc gia biển (Mỹ). Và nếu trong những năm gần đây, tình hình trở nên phức tạp hơn do sự tiến

triển của trật tự quốc tế, thì thông quan lực lượng thực sự giữa các cường quốc để thực hiện tại Vùng đất rìa.

Theo Mỹ và Nga, Vùng đất rìa luôn tạo thành một vùng đệm giữa cường quốc bên và cường quốc đất liền. Trên thực tế, Mỹ mong muốn củng cố những những định thái của Nga trên vùng biên giới, còn Nga đất tham vọng tiếp cận những vùng biên này qua châu Âu và Trung Đông. Quả thực, sau Chiến tranh Lạnh, Mỹ đã từng cường sự hiện diện của mình tại Vùng đất rìa, với hy vọng kiểm soát nó như sự mở rộng của NATO và hiện diện nhiều hơn ở khu vực Caucasus và Trung Á, cũng như Trung Đông nơi mà Washington cố gắng chống lại ảnh hưởng của Nga, đặc biệt ở Syria và Iran. Washington tiếp tục theo đuổi hộc thuyết ngạn chôn: Củng cố Nga (và Trung Quốc) tiếp cận các vùng biên giới, cũng như các eo biển. Về phần mình, Nga từng cường các nỗ lực chống lại chính sách của Mỹ và không định lập trường của mình tại khu vực Caucasus và Trung Á thông qua việc củng cố các mối quan hệ trong Cộng đồng các quốc gia độc lập, thành lập Tổ chức Hợp tác an ninh, sự đồng ý và khí năng lượng.

Tuy nhiên, sự cạnh tranh truyền thống giữa Mỹ và Nga tại Vùng đất rìa giờ đây phức tạp hơn một nhân tố mới: Trung Quốc - vốn ngày càng không định được vị thế trong khu vực. Trong khi nền văn hóa phương Tây ưu tiên các trò chơi như môn cờ vua - với đối thủ là sự đối đầu trực tiếp giữa người chơi, và nhòm đánh bại đối thủ, thì nền văn hóa châu Á, đặc biệt là nền văn hóa Trung Quốc lại ưu tiên cách tiếp cận gián tiếp hơn. Trong môn cờ vây - mà Trung Quốc áp dụng để mở rộng ảnh hưởng, các nước có thoạt đầu dường như không liên quan với nhau, nhưng logic của thế cờ dần được khám phá sau khi chấp nhận các nước cờ. Việc thông một ván cờ chỉ sau một nước cờ là điều không thể thực hiện, chiến thắng chỉ đến sau khi đã đi hết nhiều nước cờ với những mục đích khác nhau nhưng phục vụ cho một chiến lược lớn. Trong trò chơi này, chiến thắng định nghĩa với việc chiếm được nhiều "đất" trên bàn cờ (tức mở rộng được nhiều hơn các vùng ảnh hưởng), và các chiến lược quan hệ được chú trọng hơn so với các chiến lược đối đầu.

Bác Kinh đã rất khôn khéo để Moskva và Washington đối đầu nhau trên bàn cờ Vùng đất rìa, định thời cơ củng cố nền đồng sự đối đầu Moskva-Washington để gia tăng ảnh hưởng trong vành đai khu vực này. Kể từ đầu những năm 1990, Trung Quốc đã quan tâm tới việc giải quyết các xung đột biên giới với các nước Trung Á và từng cường ảnh hưởng trong khu vực thông qua Tổ chức Hợp tác Thượng Hải (SCO), và thực hiện chính sách chi đầu tư, cho vay, xây dựng các đường ống dẫn dầu (tức Kazakhstan) và các đường ống khí (tức Turkmenistan) đến Tân Cương và phát triển nhiều tuyến đường bộ và đường sắt đến nhiều nước trong khu vực. Trung Quốc còn từng cường sự hiện diện của mình thông qua việc xây dựng các Viên

Không Tở trên khỏp thỏ giỏi, tham gia các hỏi nghỏ thỏng đỏnh song phỏng và các hỏi chỏ thỏng mỏi Trung Quốc-Á-Ấu.

Sau khi đã cỏn trỏng đi các quân cỏ Trung Á (gỏm cỏ Afghanistan và Pakistan) kỏ 20 nỏm qua, Bắc Kinh cỏng giành sỏ quan tâm lỏn tỏi các nỏc và khu vỏc khác nhỏ ỏng Nam Á, Trung ỏng, khu vỏc Caucasus, Thỏ Nhỏ Kỏ và Liên minh châu Âu (EU).

ỏ ỏng Nam Á, Trung Quốc đã đỏu tỏ mỏnh mỏ vào các đỏ án cỏ sỏ hỏ tỏng. Thành phỏ Côn Minh (thuỏc tỏnh Vân Nam, Trung Quốc) đã trỏ thành mỏt đỏa điỏm hỏp đỏn mỏi nhỏ Chỏng trỏnh Tiỏu vùng Mekong mỏ rỏng và các hành lang kinh tỏ: Côn Minh-Bangkok, Côn Minh-Hỏi Phòng và Côn Minh-Kyaukpyu. Tỏnh Quỏng Tây cỏng nỏi lên nhỏ Đỏ án Hành lang kinh tỏ Nam Ninh-Singapore. Trung Quốc có kỏ hoỏch đỏu tỏ hỏn 40 tỏ USD vào đỏ án hành lang kinh tỏ Trung Quốc-Pakistan (xây đỏng các đỏng ỏng đỏn đỏu, hỏ thỏng đỏng sỏt, đỏng bỏ, cỏng Gwadar nỏi Tân Cỏng vỏi Kashgar qua Khunjerab Pass). ỏ Trung ỏng, Trung Quốc tỏp trung chỏ yỏu vào Iran, nhỏng cỏng tỏp trung ngày càng nhiỏu vào Saudi Arabia và Qatar. Tỏi khu vỏc Caucasus, Trung Quốc cỏng phát triỏn quan hỏ hỏp tác vỏi Azerbaijan, đỏy mỏnh quan hỏ hỏp tác vỏi Thỏ Nhỏ Kỏ - cỏ trong lỏnh vỏc thỏng mỏi, quân sỏ, lỏn cỏ sỏ hỏ tỏng. Trung Quốc cỏng đã thỏc sỏ thâm nhỏp EU, đỏc biỏt kỏ tỏ cuỏc khỏng hoỏng kinh tỏ ỏ khu vỏc này, thông qua "các cỏa ngõ chính" là các nỏn kinh tỏ châu Âu bỏ tác đỏng nỏng nỏ bỏi khỏng hoỏng (gỏm Hy Lỏp, Tây Ban Nha và Bồ Đỏo Nha), cỏng nhỏ mỏt sỏ nỏc ỏng Âu (gỏm Bulgaria, Romania, Hungary) và khu vỏc Balkan (nhỏ Serbia). Các doanh nghiỏp Trung Quốc cỏng quan tâm tỏi các cỏng biỏn, nhỏ cỏng Piraeus, các công ty đỏng sỏt (nhỏ Công ty đỏng sỏt quỏc gia Hy Lỏp - OSE) và sỏ phát triỏn cỏa hành lang liên châu Âu nỏi Thỏ Nhỏ Kỏ vỏi châu Âu.

Mỏc tiêu cỏa nhỏng chính sách này cỏa Trung Quốc là nhỏm tỏng cỏng sỏ kỏt nỏi giỏa các nỏc ỏ Vùng đỏt rỏi, mỏt bỏc quan trỏng trong chiỏn thuỏt cỏ vỏy cho phép Trung Quốc bao vỏy mỏt khu vỏc và đỏa khu vỏc này vào phỏm vi ỏnh hỏng cỏa nỏc này. Quỏ đỏ án con đỏng tỏ lỏa trỏ giá 40 tỏ USD đã đỏc thành lỏp nỏm 2014, chỏ yỏu đỏ tài trỏ cho các đỏ án cỏ sỏ hỏ tỏng cỏa Vành đỏi kinh tỏ Con đỏng tỏ lỏa và Vành đỏi kinh tỏ biỏn. Cỏng trong nỏm 2014, Trung Quốc đã thành lỏp Ngân hàng đỏu tỏ cỏ sỏ hỏ tỏng châu Á, vỏi sỏ vỏn ban đỏu 50 tỏ USD (chỏ yỏu do Trung Quốc góp vỏn). Trung Quốc nỏ lỏc xây đỏng lỏi Con đỏng tỏ lỏa nỏi tiỏng - tỏng phát triỏn rỏc rỏ khi đỏ chỏ Mỏng Cỏ cỏng thỏnh. Trong lỏch sỏ, con đỏng này có hai nhánh, mỏt nhánh đi qua Trung Á đỏn châu Âu và Nga, và mỏt nhánh đi qua các nỏc và các khu vỏc nhỏ Tây Tỏng, Myanmar, Viỏt Nam và ỏn ỏ đỏn Nam Á và ỏng Nam Á.

Cuối cùng, Bắc Kinh cũng ý thức được rằng giống như các nước khác, Trung Quốc là một cường quốc của Vùng đất rìa, nhưng vẫn là cường quốc đất liền, vẫn là cường quốc biển. Ngoài ra, Trung Quốc có mục tiêu lâu dài là kiểm soát Vùng đất rìa bằng cách cô lập Nga hoặc liên minh với nước này để cạnh tranh với với các cường quốc biển của Mỹ.

Mục tiêu kiểm soát "đỏ-thanh gai"?

Chính sách đối ngoại của Trung Quốc có thể khi nào chúng ta đặt câu hỏi liệu nước này có những mục tiêu dài hạn như tham vọng hơn hay không. Liệu Trung Quốc chỉ giới hạn tham vọng ở việc kiểm soát "đỏ-thanh gai" mà nhà địa lý H. J. Mackinder đề cập trong các tác phẩm của ông năm 1904? Mackinder đã định nghĩa "đỏ-thanh gai" là dải đất gồm châu Á, châu Âu và châu Phi. Khu vực trung tâm được hình thành bởi vùng đất trung tâm Á-Âu (từng gọi là Liên bang Xôviết cũ) và vùng đất trung tâm châu Phi (từng gọi là Cộng hòa dân chủ Congo).

Chính sách của Trung Quốc ở châu Phi không tách rời chính sách mà nước này áp dụng đối với Vùng đất rìa, và đều dựa trên chiến thuật cơ bản. Trung Quốc hiện diện ở châu Phi không chỉ để tận dụng nguồn cung nguyên liệu mà Trung Quốc còn nhanh chóng hiểu rằng sẽ là thiêu sót nếu không đầu tư phát triển cơ sở hạ tầng ở châu lục này. Trung Quốc đã đầu tư xây dựng lộ tuyến đường sắt Benguela nối Liên Cộng hòa Dân chủ Congo đến Tây Dương. Hiện tại, Trung Quốc đã sẵn sàng triển khai dự án xây dựng tuyến đường sắt ở Đông Phi và tuyến đường sắt xuyên Kalahari, trải dài từ Namibia đến Botswana. Bắc Kinh cũng đã ký quan hệ đối tác với Liên minh châu Phi để xây dựng các cơ sở hạ tầng kết nối tất cả các thế giới của lục địa này. Những cơ sở hạ tầng này cũng có thể dễ dàng kết nối với các cơ sở hạ tầng của Con đường tơ lụa, thông qua Ai Cập, từ cảng biển của sáng kiến Con đường tơ lụa, điều này cho phép cũng cố chiến lược cơ bản của Trung Quốc.

Điều này càng đúng nếu như người ta coi Con đường tơ lụa, như đã đề cập, cũng gồm một nhánh đường biển, từ Trung Quốc (Phúc Châu) đến Venice qua eo biển Malacca, Ấn Độ Dương, Kênh đào Suez và Địa Trung Hải. Về lý, "chuỗi ngọc trai" nối liền (chính các tuyến giao thông hàng hải của Trung Quốc) cũng được kéo dài từ biển phía Đông châu Phi - nơi Trung Quốc đã tiến hành hiện đại hóa các cảng biển ở Kenya, Tanzania, Mozambique... Nếu mục tiêu trước mắt của Trung Quốc là bảo vệ các tuyến giao thông đường biển, thì liệu nước này còn duy trì mục tiêu dài

hơn là báo về "đạo-thị giới" trước công quốc biên M? Chiếm lược có vậy nhằm mục đích đẩy lùi công quốc biên (M) ra khỏi các biên, đi u mà Bắc Kinh đã công nhận thực hiện ở Biên Đông (bằng cách công nhận kiểm soát tuyến phòng thủ đầu tiên). Bất có hoạt động chống công biên nào mà Trung Quốc tham gia đầu nhằm mục tiêu lớn hơn là kiểm soát các tuyến đường giao thông biên kéo từ các biên biên châu Phi đến Hải Nam.

Như vậy, liệu chiếm lược lớn của Trung Quốc có phù hợp với lý tuyên bố của Mackinder - "Ai kiểm soát được Vùng đất trung tâm, thì sẽ chi phối được thế giới"; ai kiểm soát được đạo-thị giới, thì sẽ chi phối được thế giới"? Trong một bối cảnh như vậy, mục tiêu của Trung Quốc là kiểm soát, hoặc ít nhất trong phạm vi ảnh hưởng của nó, hai trung tâm của "đạo-thị giới": vùng đất trung tâm Á-Âu và Trung Phi.

Kịch bản này dường như không có tính thực tế. Tuy nhiên, Trung Quốc - vốn rất giỏi môn cờ vây - đã biết xếp đặt các quân cờ trên bàn cờ thế giới, mỗi quân cờ được tung ra vào một thời điểm nhất định để tận công để phòng. Điều này được khẳng định khi Trung Quốc luôn có cách chọn thời điểm khác so với phương Tây, và họ cũng phát triển một chiến lược lớn trong dài hạn. Chiến lược lớn này dường như không thể thực hiện được, trước sự phản đối của các công quốc khác, đặc biệt là M, của kẻ thách thức đặt ra bởi sự bất ổn của một số khu vực "đạo-thị giới". Tuy nhiên, dù đi góc độ địa chính trị, chiến lược này mang lại một khuôn khổ khái niệm cho phép hiểu rõ tính chất của chính sách đối ngoại hiện nay của Trung Quốc.

Tuy nhiên, dường như tiến trình tái cấu trúc "đạo-thị giới", một tiến trình mang tính lịch sử và lâu dài, mỗi khi ở giai đoạn ban đầu. Nói cách khác, thế giới đang đẩy biên đường và một bản đồ địa chính trị mới đang được vẽ ra.

Tanguy Struye de Swielande, Giáo sư Quan hệ quốc tế tại Đại học Louvain la Neuve (B). Bài viết được đăng trên [Diploweb](#).

Hồng Lan (gt)